

Колесник (Колісник) Нестор Данилович. Із села Катричівки Валківського району Харківської області.

Кішка Петро. З Чернігівщини.

Лісовий (Папуда) Іван. Із села Цибулева Монастирищенського району Черкаської області.

Мартиненко (Димберський) Іван. Народився у селі Димберах (близько 1884 р.). 1920 року жив у Києві.

Мережко Іван Харламович. Із села Чаплинки Петриківського району Дніпропетровської області.

Метельський. Із села Цибулева Монастирищенського району Черкаської області.

Москаленко Купріян. У 20-х роках жив у Києві. Пропає безвісти.

Лімоз (Біяший) Василь. Із села Білоуса на Чернігівщині. Приятелював з лірником-земляком Овчаренком (Шаповалом) Григорієм. Обидва пропали безвісти.

Полунець Григорій. Зі слободи Зінківщина Полтавського району. 1902 року П. Мартиневич записував від нього псалми.

Тертій Степан Костянтинович. Із Старої Басані Новобасанського району Чернігівської області.

Часопис "Українська культура", 1992 р., № 6. (В скороченні).

Київ

Від редакції

Автор цієї статті — відомий бандурист, знавець кобзарського мистецтва, письменник Микола Литвин (брат фундатора Стрітівської школи кобзарів на Київщині Василя Литвина). Про "Гомерів України", кобзарів і бандуристів він написав для читачів шкільного віку чудову книгу "Струни золоті" (К., 1994). В основу поданої вище статті М. Литвин поклав маловідомі музикознавцям матеріали краєзнавчо-фольклористичних пошуків Богдана Жеплинського, який майже півстоліття збирає відомості про українських кобзарів і лірників. Хоч Б. Жеплинський не мав спеціальної музикознавчої чи історичної освіти (за основним своїм фахом він інженер) і хоч умови для збирання даних про репресованих і тих, що пропали безвісти, кобзарів і лірників були (до проголошення незалежності України) дуже складні, завдяки самовідданості, подвижницькій довготривалій праці йому вдалося зібрати матеріали (переважно з усних оповідей) на важливу для історії української культури і науки тему. Ясна річ, в складеному Б. Жеплинським списку народних співців можливі певні неточності, приблизні, а іноді й мало достовірні дані. А загалом ця тема потребує подальшого всебічного і поглибленого вивчення.

Олекса Ющенко

ІЗ СВДЧЕНЬ ПРО ТРАГІЧНИЙ З'ЇЗД КОБЗАРІВ

У пресі дедалі частіше з'являються повідомлення, що в Харкові 1932 року скликано ніби на з'їзд кобзарів з усієї України. Їх налічувалось двісті. І потім знищено. Із розмови з кобзарем Анатолієм Захаровичем Парфиненком (помер у Харкові 1990 року) я довідався, що тоді знищено не двісті, а більше трьохсот кобзарів та лірників. Анатолій Захарович і листувався зі мною, створив на мої слова пісню "Любисток", яку виконував. Вона потім друкувалась у моїй збірці пісень "Серце матері", що побачила світ 1987 року.

Єгор Хомич Мовчан, з яким я чимало літ спілкувався та був на його ювілеї у Великій Писарівці на Сумщині разом з Максимом Тадейовичем Рильським та Володимиром Перепелюком, при одній зустрічі сказав: "Добре, що того року мені пощастило: не було свого поводитаря, ото ж і не побув на тому зльоті кровожерливому..."

А через сім років відбулася перша республіканська нарада кобзарів у Києві, де було всього понад тридцять народних співців. Нечисленна була і нарада кобзарів та лірників 1955 року, яку було проведено за ініціативою Максима Тадейовича Рильського, що очолював Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії. Саме на тій нараді я познайомився з раніше не знаними кобзарями, з лірником Аврамом Гребенем. Тому мені легко було написати невеличкі статті про них для біографічного довідника "Мистецтво України" (1977, Вид. Української енциклопедії імені М. Бажана), а також оповіді про Єгора Хомича Мовчана, Євгена Олександровича Адамцевича, Олексія Сергійовича Чуприну. Вірші про них також увійшли в мою збірку "Гомери України".

Про долю кобзарів з'явилися цікаві матеріали Миколи Литвина (поета і кобзаря, Члена Спілки письменників), кобзарознавця

Богдана Михайловича Жеплинського. Були опубліковані і списки співців-мучеників.

Давно слід би видати окремою книгою все написане про них, про трагічну долю народних співців. І побачили б люди ще одну трагедію нашого століття.

Про знищених письменників вже є книги. Одна з них "З порога смерті", урядкована Олексою Мусієнком (1991 р.). Скільки їх знищено "законами" і "беззаконням", постріляно, навіть спалено, як поета Володимира Свідзінського.

...І мову нашу "батожено", давлено не лише указами царсько-валуєвськими, а й в радянські часи — вищими чинами, не коро-

лями, як у Шотландії, а "нашими сучасниками" — партократами тоталітаризму...

Беззаконня вони вважали законом.

Але кобзарська родина не зникла. Не задушена народна дума-мрія. Повторимо ж за нашим першим Кобзарем його пророчче:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
От де, люди, наша слава,
Слава України.

Вірю: всі "батожені і замучені" ще озвуться голосами молодих співців-кобзарів.

Київ

Богдан Жеплинський

ДО ПИТАННЯ ПРО ХРИСТІЯНСЬКІ ОСНОВИ ТРАДИЦІЙНОГО КОБЗАРСТВА

Кобзарі, бандуристи, лірники завжди були наставниками народу, виразниками його прагнень та сподівань. Вони ніколи не були просто музикантами, що розважали народ. Вони були будителями совісті народної, які свою діяльність будували на глибокій вірі християнській та високій моралі. Духовний пріоритет кобзарської справи завжди був домінуючим і ставився вище від виконавського ремесла. Це добре розуміли не тільки народні співці, а й суспільство, яке завжди високо цінувало і шанувало українське кобзарство.

Виявляючи високу організованість та самодисципліну, кобзарі і лірники об'єднувались у цехові братства. Для вступу в братство треба було пройти сувору школу, в якій освоювали не тільки гру на інструменті та певну кількість творів, переважно релігійного змісту (псалми, канти), а й проводили своєрідне випробування моральної стійкості новобранця, вивчення кобзарських обрядів, традицій та звичаїв. В місцевих церквах кобзарські братства мали свою ікону, перед якою горіла незгасаюча лампада.

Кобзарські обряди і звичаї також базувалися на принципах християнської віри, яка була основою своєрідної кобзарської філософії. Кобзарство пропагувало християнську мораль, любов до ближнього, свого народу і рідного краю. Серед кобзарів була культивована пошана до праці, дбайливе ставлення до інструмента. Кобза, бандура і ліра вважались "священними інструментами", а кобзарів та лірників в народі називали "Божими людьми"

Основи кобзарської філософії, їх християнських традицій та обрядів викладено в так званих кобзарських "устинських книгах", наукове вивчення яких ще чекає дослідників.

Християнські мотиви знаходять відзеркалення і в творах кобзарів та лірників. Закінчення кобзарських дум, так зване "многоліття", носить явно християнський характер. Це молитва за цивільну владу та за тих, що вислухали думу. Кінцівкою дум служить формула "многая літа", взята з торжественної літургії. В думах кобзарів часто вживаються епітети: "віра християнська", "народ хрещений", "кров християнська", а також слова "Бог", "Богородиця", "Дай, Господи" та інші. Згадуються християнські свята та молитви.

Світогляд кобзарство базувався на суворому дотримуванні вимог заповідей Божих, що теж знаходить відображення в творчості кобзарів, зокрема в побутово-моралістичних творах, просякнених християнськими повчаннями та висновками.

Більшість кобзарських обрядів та ритуалів ("вінчання з кобзою", "благословення" новака, "визвілка") супроводяться вступними молитвами ("Молитвами святих отець наших..."), чи побожними зверненнями і заключними побажаннями ("Дай тобі, Боже...", "Гряди во ім'я Господне" та інші).

В кобзарській таємній лебійській мові також багато слів присвячено християнській вірі.

Тоталітарний режим вживав заходів, щоб не тільки викоренити християнські мотиви з кобзарського мистецтва, але й переслідував і фізично знищував українське кобзарство. Однак завдяки всенародній любові та підтримці кобзарство вижило і донесло до наших днів не тільки чудові твори, перлини народного мистецтва, а й окремі кобзарсько-лірницькі традиції, які базуються на християнській вірі і любові до рідного краю, до України.

Львів